

Kertész Ákos

Az örökség

Történelmi regény. Vázlat

Amikor Klein József (egyesekek szerint Jakab) beállt honvéddnek, nem gondolt az ükunokájára. Arra gondolt, hogy a negyvennyolcas forradalom kitörését követő antiszemita zavargások után, végre fölfogták ezek a buta magyarok, hogy a magyar zsidók komolyan gondolják, hogy ők is magyarok. Mózes hitű magyarok. Klein József ugyan már itt született, de a nagypapája még odaát, Oroszországban, és épp eleget mesélt otthon a kozák pogromokról ahhoz, hogy az egész ópécskai Klein família örüljön neki, hogy befogadták őket a magyarok, és hogy őszintén hálásak legyenek új, választott hazájuknak, Magyarországnak, és ezt be is akarják bizonyítani.

De ez annak idején egyszerűbb volt, Klein József (egyesekek szerint Jakab) voltaképp nem akart bizonyítani semmit, azt csak a család magarázta bele később. Ő csak azt tudta, hogy híre ment: jön a muszka! Mármost muszka vagy kozák: ez az Oroszországból menekült zsidónak egyre ment. Ha utánunk jön a muszka, akkor bizony fegyvert kell fogni, és miután a magyar szabadságharc katonai vezetői föleszméltek végre, hogy minden fegyverforgatóra illetve tábori felcserre és kirurgusra szükség van a haza védelmében, és elfogadták immár honvéddnek az egy esztendeje jelentkező zsidókat is, hát József (Jakab) fegyvert ragadott, és minthogy ő nem doktor volt, csak pék, nem tiszt lett belőle, hanem egyszerű közlegény.

De így is büszke volt magára, pedig nem ismerte Petőfi versét, hogy *Tiszteljétek a közkatonákat, /Nagyobbak ők, mint a hadvezérek*; egyszerűen jó érzés volt egy zsidó péknek, hogy magyar honvéd lehet. Józsefet a világosi fegyverletétel után bezupáltatták büntetésül a Monarchia hadseregébe, ahonnan csak tizenkét év letöltése után kapta meg az obsitját. Harminchét évesen nősiült meg, még pont jókor, hogy összekalapáljon tizenkét echte magyar zsidógyereket, hiszen egy volt vörös sapkás magyarságát már csak nem lehetett megkérdőjelezni.

Egyik utódja (unokája vagy dédunokája - ez éppoly bizonytalan, mint a saját neve volt; mert egyik iraton József, a másikon Jakab szerepelt, de azt ki lehetett deríteni, hogy e kettő ugyanaz a személy), szóval az egyik ópécskai Klein fiú aztán Ópécskáról először Aradra, majd Óbudára költözött, ott valamiképp, valószínűleg nejeének, Schönstein Irmának, pontosabban a Schönstein lány hozományának köszönhetően, megalapította a későbbi patinás hírű Kálmán pékséget Óbudán, mert mint magát magyarnak valló zsidóember, Klein Salamonról egyenesen Kálmán Sándorra magyarosította a nevét.

Fia, Kálmán Ferenc aztán még rajta is túltett asszimilálódásban, mert meg is keresztelkedett, ami Sándort (Salamont) nem izgatta föl különösképpen, mert erősen neológ zsidó volt, a pékség érdekelte, nem a vallás. A pékség ügyének meg éppen kapóra jött 1920-ban a numerus clausus, mert így Ferenc nem járhatott egyetemre, ugyanis történésznek készült, de ki hallott már olyat: zsidó történész? Egy zsidó legyen vagy orvos, vagy ügyvéd, vagy kereskedő, vagy iparos. Vagy vigéc. És vegye át az apja üzletét, ha már az apjának üzletet adott a Jóisten.

Na, a Feri ettől keresztelkedett meg, mert a hivatalos egyetem helyett egy szabadegyetemre járt, ahol egy lhász Vilmos nevű erősen szefárd kinézetű, szinte negroid zsidó történész tanítványa, sőt később barátja lett, csakhogy ez az lhász Vili konvertita volt, vagyis keresztény zsidó, és megtérítette a Ferit is. Salamon nem bánta, ha ez az ára, hogy a Feri átvegye tőle a pékséget és továbbvigye a dinasztiát.

Ferenc aztán megnősült, elvett egy gyönyörű szép, hullámos, sötétbarna hajjú, barna bőrű és világítóan tengerkék szemű zsidó lányt, bizonyos Villányi Lilit, aki a Somogy megyei, látrányi Weisz családból származott, és Kálmán Feri térítői buzgalma eredményeképpen, amibe lhász Vilmos is besegített, még az esküvőjük előtt megkeresztelkedett, így aztán katolikus templomban esküdtek, és fiuk, Géza, talán soha nem is tudja meg, hogy zsidó, ha a háború közeledtével nem szaporodtak volna meg a zsidótörvények.

Mert így az történt, hogy Kálmán Ferencnek 1942-ben, amikor Géza tíz éves lett, oda kellett állnia fia elébe, és bevallani neki a családi titkot (Ferenc néha úgy érezte: szégyent), hogy ők voltaképpen zsidók. Illetve persze nem, hiszen katolikusok, de mégis. Szóval zsidónak számítanak a zsidótörvények értelmében, de ez átmeneti dolog, majd elmúlik, ha a háborúnak vége lesz.

Miért, akkor mi lesz? Akkor győzünk?

Nem győzünk, sőt, reméljük, veszünk, de akkor már nem firtatják majd a múltunkat, és keresztények lehetünk.

És most akkor mi nem vagyunk keresztények?

Dehogynem, csak zsidónak számítunk...

Értem, mondta erre Géza, mert nem értette. Szóval mi nem vagyunk őskeresztények.

Micsoda marhaság ez, hördült föl Ferenc, tudod, kik voltak az őskeresztények? Az első keresztények? Akiiket Jézus és tanítványai és Szent Pál először megtérítettek. És azok egytől egyig zsidók voltak!

De akkor mi is őskeresztények vagyunk!

Értsd meg, kisfiam, most azt mondják őskereszténynek, akiben nincsen zsidó vér.

Vér...? Hogy-hogy vér?

Úgy, hogy a nagyszülei sem zsidók.

Ja, akkor a gójok?

Ezt a szót meg ne halljam még egyszer ebben a házban! - kiabált Ferenc, ingerülten, de nem tehetett róla, attól lett ingerült, hogy nem bírta a fiának megmagyarázni ezt a rasszista elmebajt. Abban az időben még senki sem lett volna képes úgy fogalmazni, hogy: etnikailag zsidó vagy, kisfiam, vallásilag nem. Ez a fogalom, hogy „etnikailag” nem volt közismert.

Más gyerek is becsavarodott volna ebbe az identitászavarba, de Kálmán Géza bírta a gyűrődést, sőt, érdekes módon, akkoriban sok gyerek, aki ugyanolyan helyzetben volt, mint Kálmán Géza, elég könnyen vette az egészet, mert még nem ment vérre a dolog, de nem átvitt értelemben: szó szerint. Még nem lett élet-halál kérdése, hogy ki zsidó, ki nem. Géza is csak azért bánkódott, mert hogyan védje meg azután zsidó barátait, ha egyszer ő is zsidó. Azt fogják mondani: hazabeszél!

És leginkább azt viselte nehezen, hogy nem vették föl a piaristákhoz, pedig az lhász Vili bácsi két nagyobbik fia, a Laci meg a Feri is oda járt, na ja, nekik könnyű, mondta Ferenc, a Vili bácsi ária-párja, de ezt Géza nem értette.

Ez azt jelenti, hogy a Médi néni, a Vili bácsi felesége, Fabríciusz Mária őskeresztény, így az lhász fiúk csak félzsidók, és ők

járhatnak a piaristákhoz, magyarázta Géza apja. Pedig Gézát négy éven keresztül ő maga, Ferenc, azzal buzdította jó tanulásra, hogy Géza is a piarista gimnáziumba fog járni, de ahhoz tiszta kitűnőnek kell ám lennie. Ő a maga részéről teljesítette a feladatot: tiszta kitűnő lett, és ezzel a tiszta kitűnővel csak ahhoz nyert jogot, hogy az Állami Berzsenyi Dániel Gimnázium első bé, vagyis zsidó osztályába járhasson.

Ez disznóság, gondolta Géza, és rögtön a névsorolvasásnál meg is mondta az osztályfőnöknek, hogy ő itt van ugyan, de nincs is itt, mert nem itt van a helye. Ő egy vallásos római katolikus fiú, aki már latinul ministrál, hetenként szokott gyönni és áldozni, neki semmi keresnivalója a zsidó osztályban. Ezzel eleinte nagy derűtséget keltett, röhögött rajta az egész osztály, a tanár úr is, meg a diáktársak is, de aztán, minthogy Géza makacskodott, az osztályfőnök elkergette.

Köszönd meg a magyar hazának, hogy zsidó létedre egyáltalán valamilyen gimnáziumba is járhatsz! Pimasz! Takarodj! És ki vagy rúgva!

Úgy, hogy másnap Kálmán Ferenc kénytelen volt kézen fogni a fiát, bemenni vele az iskolába, megalázkodni először az osztályfőnök, majd az igazgató előtt, alázatos tisztelettel bocsánatért esedezni, hogy nem a gyerek hibás, hanem ő, mert nem tudatosította a gyerekekben, hogy katolikus vallása ellenére azért ő mégiscsak egy büdös zsidó - ha nem is izraelita.

Így Géza kegyelmet nyert, de a zsidó osztálytársai nemigen becsülték a nagy keresztény buzgóságáért, vagyis piszok rosszul érezte magát a zsidó osztályban, mert a zsidók éppen úgy kirekesztették maguk közül, mint a keresztények; egyedül Kovacsics Jóska barátjával, elemi iskolai osztálytársával érezte jól magát, bár ő a keresztény osztályba járt, de a papája is, meg a sógora, Friedländer Jenő is nagy szocdemek voltak, a Népszavát olvasták, és nem ismerték a faji megkülönböztetést, nem vették tudomásul, hogy Géza zsidó; vagyis tudomásul vették, csak nem törődtek vele. Elvből. Sőt, nemcsak elvből, hanem szeretetből sem.

Ferenc meg panaszkodott az ügyvéd barátjának, a Rockenstein Nándornak, aki szintén kikeresztelkedett zsidó volt, hogy a gyerek rémesen nehézfejű, nem akar megérteni elemi dolgokat. De Rockenstein Nándi bácsi nem értett egyet Géza apukájával, és azt mondta, ő az oka, minek tagadta le előtte, hogy zsidó.

De amikor nem zsidó!

Na ez az, látod? Zsidó. Katolikus vallású zsidó. Te is tudod. A zsidó nemcsak egy vallás.

Hát mi, faj? Te is egyetértesz a náci fajelmélettel?!

Nem, Ferikém. Egy faj van, a homo sapiens, de sok nép van. A zsidó egy nép, amelyik a kétezer éves szétszóródás ellenére sem bírt sehohol beolvadni.

Mert nem is akart!

Nem hát. Mert a vallása megőrizte a népi öntudatát.

És mi, keresztény zsidók?

Nekünk pechünk van. Mi beolvadnánk, de minket nem hagynak. Ez van. És Nándi bácsi ezután följajánlotta, hogy segít megszerezni Gézának a Horthy féle tanúsítványt, hogy legalább Gézának legyen könnyebb az élete.

Ugyanis a zsidó törvények idején a Kormányzó, aki azért nem bízott száz százalékig a német győzelemben, és egy kicsit az angolok felé is sandított, a zsidó törvények szigorát mérsékelendő, kitalálta, hogy annak a zsidó fajú egyénnek, akinek ősei már a tizenkilencedik század elején Magyarországon éltek, és őseik közül valaki a Hazának nagyobb szolgálatot tett, ő maga, a Kormányzó, személyesen tanúsítja, hogy mentesülhet a zsidótörvények nagy részének hatálya alól. (Katonatiszt és földbirtokos, például, nem lehetett, rangot - báróságot - nem vásárolhatott. Na und! - kommentálta a megszorítást Nándi bácsi.) És Ferencsel nekiláttak bújni az anyakönyvi hivatalokat és a levéltárakat.

Tavasza kiderítették, hogy Géza minden őse Magyarországon élt már a múlt század elején, és közülük az egyik ükapja, a főntebb már említett Klein József (egyes iratok szerint Jakab), nagy szolgálatot tett a Magyar Hazának, mivel honvéd volt a szabadságharc idején.

Amikor Géza megtudta, hogy jövőre már a keresztény osztályba járhat, vagyis együtt járhat Kovacsics Jóskaival, indiántáncot járt örömeiben, és attól, hogy az üknagypapája negyvennyolcas honvéd volt, meg egyenesen a mennyországban érezte magát. Kidüllesztett mellette járt, mint egy valaki. Mint egy gróf. Az ő nemesi címerén az volt látható, hogy az ükapja negyvennyolcas honvéd volt. Na, ez volt az a körülmény, amire Klein József (Jakab) nem gondolt, mert nem is gondolhatott, amikor negyvennyolcban honvéddnek állt.

Az 1943-44-es tanév jól indult, Kálmán Géza ugyan tudta, hogy a második a-osztályban (a keresztény osztályban) Kovacsics Jóska védelme alatt áll, de balhéra nem is került sor, befogadta őt a keresztény fiúk közössége, tudták, hogy valamiképp hivatalosan „nem számít zsidónak” és a hivatalos döntést mindenki tudomásul vette. Történetünk szempontjából eseménytelen hónapok következtek egészen 1944. március 19-ig.

Aznap szállták meg az országot a németek. Vasárnap volt, ebédeltek, vagy az ebédhez készülődtek, amikor megszólalt a telefon, Géza nem tudta ki telefonál, de Apu (Ferenc) barátja volt, vagy lhász Vili bácsi, vagy Rockenstein Nándi bácsi; Ferenc elsápadt és visszafordult az ebédlőasztalnál ülők felé (vendégek is voltak), és azt mondta: bejöttek a németek. Géza akkor még nem is értette pontosan, mit jelent az, hogy bejöttek. Honnan jöttek be és hová? Apja a rádióhoz szaladt, bekapcsolta, éppen a Művészlemez című vasárnapi műsor ment, mindenki szorongva várta a zene végét, a híreket, és akkor végre bementek valami olyasmit, hogy a szövetséges német csapatok bevonultak az országba, hogy segítsenek a magyar hadseregnek a közeledő szovjet csapatok elleni védekezésben, mindenesetre kiderült, hogy reggel lépték át a határt, incidens nem volt, a határőrség nem tanúsított ellenállást.

Elesett az ország, kiáltott föl Ferenc tragikusan, egyetlen puskalövés nélkül elesett!

De Géza nagybátyja, János bácsi, aki családostul szintén ott volt ebéden, azt mondta, hogy hála istennek, a védekezésnek semmi értelme, a német hadsereg még így is (vagyis a háború vége felé, sok-sok veszteség után) van olyan erős, hogy napok alatt fölmorzsolna minden ellenállást. Csak fölöslegesen folya a vér.

Majd meglátod, mondta Ferenc vészjóslóan, milyen morális hendikeppel indulunk majd a háború után, amiért minden ellenállás nélkül lefeküdtünk a németeknek.

De legalább nem éljenünk tömegesen az utcán, mint az osztrákok, mondta erre János bácsi, aki Anyu, Villányi Lili bátyja volt.

Géza nem tudta, mi az a „hendikep”, és amilyen gyorsan csak lehetett, rohant ebéd után Kovacsicsékhoz, és ott megtudta, hogy az országot megszállták a németek. Érdekes, ezt rögtön értette; azt, hogy „bevonultak”, hogy „segítenek a védekezésben”, hogy „elesett az ország”, azt nem értette pontosan; valahogy Kovacsicséknál még a hangsúlyok is mások voltak, mint otthon, az ő nyelvüket jobban értette Géza, mint a saját szüleit.

És attól a naptól kezdve megszűnt a gondtalan élet, egyszerre elszálltak a gyerekek, és Kálmán Géza átmenet nélkül fölött lett. Tizenkét éves, koravén fölött. És Kovacsics Jóska is, mert ő is érintve volt. Attól a naptól kezdve megszűnt az önámítás, Géza tudomásul vette, hogy zsidó (de nem akármilyen zsidó, olyan, akinek az ükapja negyvennyolcas honvéd volt), és Jóska is tudta, hogy ők meg szocialisták, és a papája az illegális kommunista párt tagja, és őket is ugyanúgy halálra ítélték a németek és a magyar

fasiszta szövetségeseik, mint Kálmánékat, akik nem politizálnak, csak zsidók.

A gimnazisták március tizenötödikére kokárda helyett nemzetiszínű szalagot varrtak ferdén a diáksapkájukra; aki még nem fejtette le, az fönnhagyta, aki már leszedte, visszavarratta újra: hadd lássák a németek, hogy ez itt magyar föld, hiába vonultak be. De csak a keresztény osztályba járók: a zsidók félték. Géza és Jóska még nyitott bicskát is hordtak a zsebükben, cserkészbicskát, aminek a Morze-ábécé volt a markolatán, Friedländer Jenő szerzett négy öntöttvas bokszert, egyet magának, egyet-egyet a gyerekeknek, Jóskának és Gézának, egyet az apósának, de az rajta maradt, mert az öreg Kovacsics egész vasárnap azon gondolkodott, hogy illegálitásba kéne vonulnia (de hová, kihez? - sajnos, ez nem volt megszerveve), míg másnap hajnalban be nem csöngetett érte két civil ruhás magyar detektív és egy egyenruhás SS tiszt, és el nem vitték, így az öreg Kovacsics bokszertét Jóska nővére, Panni hordta a ridiküljében.

Géza és Jóska lélekben föl voltak készülve az ellenállásra, és bármilyen föladatot végrehajtottak volna, de nem találtak az ellenállókai kapcsolatot. A diákok körében is dúlt a kuruc szellem, valamiféle németellenes hazafiság, annyira, hogy pár hét múlva igazgatói körlevélben kellett fölszólítani a gimnázium tanulóit, hogy március tizenötödike régen elmúlt, indokolatlan, hogy a nemzetiszínű szalagot tovább viseljék a sapkájukon („nem csinálunk játékszert szent nemzeti szimbólumainkból!"), aki nem távolítja el a szalagot, el lesz távolítva a gimnáziumból. Nem történt semmi. Aki eddig is hordta a nemzetiszínű szalagot, ettől nem vette le, és senkit sem csaptak ki a gimnáziumból.

Hamarosan kiderült, hogy a Horthy tanúsítvány érvénytelen, akinek van, kitörölheti vele a fenekét. Géza számított erre, nem érte váratlanul. Géza apját, Ferencet behívták munkaszolgálatosnak, Jóska sógorát, Jenőt is behívták katonának. Géza unokanővére, Sári, pánikszerűen hazautazott a mamájához (Géza anyukája nővérehez) Tatabányára, a mamája a postáról telefonált, hogy Sári azonnal jöjjön haza, hogy együtt legyen a család.

Géza testvéreként szerette Sárít (már hat éve velük lakott minden tanévben, mert Tatabányán nem volt gimnázium), és pontosan tudta, hogy Sárinak nem szabad hazamennie vidékre. Mert vidéken nem lehet elbújni. Pesten, a nagyvárosban pedig lehet. És ha baj van, nem szabad engedelmeskedni a parancsoknak, hanem illegálitásba kell vonulni, vagyis bujkálni kell és letagadni, hogy az ember zsidó. Kovacsics bácsit sem viszik el, ha elég gyorsan dönt, és még vasárnap elbújik valakinél.

Gézának senki sem hitt, azt mondták, gyerek, a Sárinak a mamája mellett a helye, nehéz időkben igenis legyen együtt a család. Sárít és családját, testvéreit és a Nagypapát, mert ő is ott élt Tatabányán, pár hét múlva aztán behajtották a komáromi gettóba, onnan egyenesen a pályaudvarra, betuszkolták őket a marhavagonokba, és irány Auschwitz! Egyedül Sári maradt életben, mert tizenhat éves, egészséges, fiatal lány volt, és kényszermunkára osztották be. Három kisebb testvérét, Annus nénit és a Nagypapát belökték az érkezésük napján a gázkamrába. A Nagypapa aznap lett nyolcvanhárom éves, és kibírta az ötnapos utazást a marhavagonokban az auschwitzi rámpákig. Gézának igaza lett, de ezt akkor még nem sejtette.

Később a fölnöttek csodálkoztak: honnan tudja? Géza úgy vélte, nincs ezen mit csodálni. Ő egy negyvennyolcas honvéd ükunokája, persze, hogy tudja az ilyesmit előre.

A zsidóknak, Gézának is, föl kellett varmiuk a ruhájukra a sárga csillagot. Aztán el kellett hagyniuk a lakásukat, és átköltözni valamelyik csillagos házba. Az átköltözés ellen Géza nem tudott mit tenni, de a sárga csillagot lefejtette a ruhájáról, és csak gombostűkkel tűzte föl addig, amíg a házmester fülkéje előtt el nem haladt, akkor a legközelebbi kapualjban letépte, és attól kezdve nem volt zsidó. Tudta, hogy a németek és a magyar németrajongók és zsidógyűlölők gazemberek, és gazemberekkel szemben nem lehet tisztességes eszközökkel harcolni. Bújni, tagadni, hazudni kell! Állandóan Kovacsics Jóskával lógott, moziba jártak és uszodába meg focimeccsekre, és mivel a zsidóknak csak tizenegyötől egyig volt kijárási engedélyük, ezalatt kellett bevásárolniuk és elintézniük minden dolgukat, Géza sokszor napokig Kovacsicséknál aludt. Elment kedden tizenegy óra után, és hazajött pénteken egy óra előtt.

Géza anyukája néha sirva és a kezét tördelve könyörgött neki, hogy ne csináljon ilyesmit, tartsa be a törvényeket és a rendeleteket, mert baja lehet, és még a végén meg fogják ölni, de Géza csak a vállát vonogatta. Egy negyvennyolcas honvéd ükunokájának ezek a németbérenc hazaárulók nem parancsolhatnak, és szarik a rendeleteikre. És úgyis beállnak partizánnak a Jóskával, mihelyt föl tudják venni a partizánokkal a kapcsolatot. Ahogy az üknagypapája harcolt a császáriak ellen, ő ugyanúgy fog harcolni a Hitler német hordái ellen, mondta költőien, csak anyukája érzett a szívében jeges rémületet, hogy ez a fiú megőrült. És fölhívta Nándi bácsit, és szemrehányást tett, hogy minek kellett elmondaniuk Gézának ezt a negyvennyolcas honvéd üknagypapát.

Joga van ismerni a családjá történetét, mondta Nándi bácsi.

Akkor beszélj vele, mert nem normális, még valami bajt hoz magára, ha így halad, börtönbe kerül vagy egyszerűen fölkoncolják az utcán.

Nándi bácsi el is jött, és rábeszélte Gézát, hogy ne csináljon semmi örültséget, Géza meg is ígérte neki.

Én nem akarok hősi halált halni, mondta. Én csak méltó akarok lenni a negyvennyolcas honvéd ükapámhoz: ő sem halt hősi halált. Én csak le akarom győzni a németeket.

Te, egyedül? - kérdezte Nándi bácsi.

Ki mondta, hogy egyedül? Hát nincsenek szövetségeseink? A Szovjetunió, Amerika, Anglia és a Tito partizánjai?

Kapcsolatban állsz velük? - kérdezte Nándi bácsi komolyan. Ígérd meg, hogy amíg föl nem veszed velünk a kapcsolatot, semmi marhaságot nem csinálsz. Dekkolsz, és nem tűnsz föl senkinek. Stimmt?

Stimmt - mondta Géza, és Nándi bácsi megnyugtatta Villányi Lilít, hogy nem lesz semmi baj. Nem is volt semmi baj október tizenötökéig, a Horthy féle kiugrási kísérletig.

Közben, október letelején levelezőlap jött Géza édesapjától, Ferencről. Ez állt rajta: „Újvidéken önállósítottam magam. Vigyázatok ti is magatokra, mindenkit csókol: Feri, Apu". Hurrá! - ordított Géza, aki hiába volt korához képest bölcs, koravén fiú, a család legidősebb (ittthon maradt) férfitagja, tehát Ferenc távollétében a család feje, akkor is csak egy tizenkét éves kölk volt - örömeiben indiántáncot járt, és azt ordította, hogy zengett tőle az egész zsidóház: „partizán lett az Apu, a Tito partizánja!"; amíg Anyu le nem térdelt előtte, és összetett kézzel, mintha az Istenhez imádkozna, nem könyörgött neki, hogy hagyja abba, mert ha ezt valaki meghallja, elvihetik és agyonlőhetik az egész családot. Géza lecsillapodott, de a magatartását megváltoztatta az a tudat, hogy nemcsak az ükapja volt negyvennyolcas honvéd, de az apja is Tito-partizán, és még dagadóbb mellel járt, még büszkébb volt, és még elszántabb. Egy negyvennyolcas honvéd ükunokájának és egy Tito-partizán fiának hősként kell viselkednie; alább nem adhatja.

Apja partizán mivoltára azon kívül, hogy az ó-szerbiai Bor városát, Újvidéket és a szerb partizánokat, az apját és Titót Géza meglódult fantáziája összekapcsolta, semmi bizonyíték nem volt. Géza mindenesetre élvezte a szabadságot, melyben vakmerősége folytán részt lehetett, de semmi balhét tényleg nem csinált, híven Nándi bácsinak tett ígéretéhez, mert a magyar partizánokkal a kapcsolatot fölvenniük (Jóskával együtt - természetesen), nem sikerült.

Október tizenötödikén szép nyárutó volt, melegen sütött a nap, minden ablak nyitva állt, és minden ablakból a rádió kiáltotta világgá a Kormányzó szavait, hogy a háborút a németek elvesztették, további vérontásnak semmi értelme, a magyar hadsereg vegye föl a szövetséges szovjet hadsereggel a kapcsolatot, és forduljon a németek ellen. Géza családfőként úgy döntött, hogy részükről a

háborúnak vége, visszazökkent a kizökkent idő, tehát fogják a cuccot, amit elbírnak, ő, az Anyu és két testvére, és hazaköltöznek a valódi lakásukba. Kálmánék óbudai lakása három szobából állt, melybe egy négytagú, Szabolcsból menekült családot telepítettek be.

Kálmán Géza mint családfő intézkedett, hogy véget ért a háború, ez az ő lakásuk, az Apja különben is partizán, és perceken belül itt lesz a Tito partizánseregével, és betelepítettek (akikről kiderült, hogy Gyulaházáról menekültek; ami egy község Kisvárdától tíz kilométernyire, és a családfőt Ágoston Tibornak hívják), azonnal adják át nekik a legnagyobb szobát, a nappalit. A másik két szobában ideiglenesen meghúzhatják magukat, most már úgyis napokon belül szabad lesz az út vissza Gyulaházára. Aztán Ágoston Tibor elmondta, hogy Gyulaházán egy pékműhelyt hagyott, s most azon kesergett, hogy vajon mennyi maradt meg belőle, Géza örvendezett, hogy ők is pékek, nagyszerű, így biztosan megértik egymást arra a kis időre, ami Ágostonék hazaindulásáig hátravan.

Ágostonék először szemlátomást be voltak tojva, de aztán lassan megnyugodtak, zárt ajtók mögött hallgatták a rádiót, végül Ágoston úr azt mondta Gézának, hogy na, fiatalember, azt hiszem, ti előbb kotródtok el innen, mint mi: ugyanis Szálasi átvette a hatalmat.

A Kormányzó úrtól Szálasi, ez a senkiházi, ez a nyilas patkány? - Géza fölényesen kacagott. Majd a magyar királyi hadsereg pont ennek a nimandnak fog engedelmeskedni Horthy Miklós, a Legfőbb Hadúr helyett!

Jobb lesz Őcsi, ha már most befogod a pófádat, míg nagyon be nem fogja valaki, mondta Ágoston úr vészjóslóan, amikor megjelent a Laci.

Laci az Anyu bátyja volt, és nagyon elütött a családtól. Az iskolából kimaradt, megszőkött, csavargott, aztán csapos lett, majd pincér, és a tintát is szerette rendesen. De ha berűgött, nem lett agresszív, kötekedő, mint mások, Laci aranyos, jókedvű részeg volt, olyankor viccelt, szellemes volt, szerette az emberiséget, ő maga is sármos volt spiccesen és szeretetreméltó. Harmincnyolcban, amikor két nővérük, a Rezi meg a Boriska családotul Angliába emigrált, ő is fontolgatta, hogy (szép jiddis szóval, amit Ferenc nem szeretett hallani) télachot vesz a nővéreivel együtt, és minthogy nem volt szakmája, beállt a KÁLMÁN PÉKSÉGBE inasnak egy félévre, és Géza tulajdonképpen akkor szerette meg; Laci volt Géza kedvenc rokona. Angliába persze nem ment, ahhoz lusta volt, viszont nyitott egy kurva-kocsmát a Bérkocsis utcában, és egy valódi bárcás prostituáltat szemelt ki élettársnak, aki Laci kedvéért abbahagyta az ipart. De erről csak Géza tudott, mert egyszer meglátogatta őket a Kovacsics Jóskával meg a nyáron, és Lacinak nem kellett szólnia, Géza magától is tudta, hogy amit látott, arról a család előtt mélyen hallgatni kell. A Mama (nagymama), mindig kényeztette a Lacit, és mindent elnézett neki, és amikor a testvérek apprehendáltak, hogy miért mindig a Laci, amikor ő érdemli meg a legkevésbé, a Mama titokzatos mosollyal csak annyit mondott: mert ő van a legjobban rászorulva. A Mama már csak ilyen volt, ilyen jiddische Mamme, csak ezt Géza akkor még nem tudta így megfogalmazni.

Szóval, a Laci jött egy biciklivel, hogy gyerünk fölpakolni minden cuccot, és nyomás ki Kelenföldre az Olgicához, mert Szálasi tényleg átvette a hatalmat. A Mama valószínűleg azért is szerette Lacit, mert bár nagy piás, meg kurvapécér volt őkegyelme, ha a családban valahol baj volt, ott tüstént megjelent. Lacira mindig számítani lehetett. Géza pedig még valami megmagyarázhatatlan ösztönnek engedelmeskedve ellopta gyorsan a gyulaházi Ágoston pékség néhány cégfejléces levélpapírját, a cég körbélyegzőjét és a bélyegzőpárnát HÁTHA JÓ LESZ VALAMIRE alapon.

Olgica ária-párja volt (mint Iház Vili bácsi), egy kis szépséghibával, ugyanis a férje Koestler Jani bácsi nem volt gój. Félzsídó volt, de erről senki sem tudott sem a házban, sem Jani bácsi munkahelyén, a Beszkártnál (fiatalok kedvéért: az egykori BKV), ahol ellenőrként dolgozott. Viszont a fővárosi közlekedési vállalat kiemelt hadi-fontosságú üzemnek számított, ezért Koestler Jani bácsit nem hívták be. Nem úgy, mint a Lacit, de mi az egy Villányi Lászlónak! Világos, hogy két hét múlva lelépett a munkaszolgálatból, azóta dekkolt úgy is, mint katonaszőkevény, úgy is mint zsidó. Ettől ő még nyugodtan aludt Rózsi mellett, kivéve azt a nem kevés időt, amikor szerelmeskedtek, Olgica, Koestler Jani bácsi, sőt Anyu szerint is botrányosan zajosan és szemérmetlenül. Géza csak röhögött, imádta mindkettőjüket.

De sajnos Olgicáéknál nem Laci, még csak nem is Koestler Jani bácsi, hanem Olgica volt a századparancsnok. És legalább egy hétig úgy kellett élniük, mindenkinek, Gézának is, mintha a lakásban csak Olgica és a kisfia, Janika laknának. Jani bácsi ugyanis minden reggel bement a Beszkárthoz, és csak este jött haza. Géza idegei fölőrldtek a dekkolásban, és megszőkött. Egy reggel letélacholt, fölkereste Kovacsics Jóskát, együtt lógtak egész nap, és szeretett volna náluk is aludni, de ebbe Kovacsics néni nem ment bele. Ne haragudj, de éjjelre nem merlek itt tartani, tudod, hogy Kovacsics bácsi kommunista, lebukott, és biztos, hogy bennünket is figyelnek. Nappal a Jóska osztálytársa vagy, abban nincs semmi, de ha itt alszol, jöhetnek és igazoltathatnak, ki fia-borja vagy, mit keresel itt.

Gézát első alkalommal iszonyúan letolták, de második alkalommal Olgica parancsára Koestler Jani bácsi elővette a szíját és elfenekelte, és közben nyikkanni se volt szabad, mert a lakásból nem hallatszódhatott ki egy hang sem. Harmadik alkalommal, mielőtt Jani bácsi fogta volna a szíját, Géza közölte, hogy ha megütik, ordítani fog, mint akit nyúznak. Akkor Olgica azt kérdezte: képes volnál a nyilasok kezére adni anyádat, a testvéreid, Lacit, Rózsit, és bennünket, akik befogadtunk?!

Igen, mondta Géza szemrebbenés nélkül. Az én úknagyapám negyvennyolcas honvéd volt, az édesapám partizánként harcolt a németek ellen, és nem élhetek úgy, mint egy patkány!

Szóval, mi patkányok vagyunk?!

Azt nem mondtam, csak azt, hogy énnekem kell a szabad mozgás.

Elmehetsz, de ide nem jöhetsz vissza - mondta Olgica.

Nem Olgica nénihez jövök vissza, hanem az anyámhoz.

Akkor mehettek mindannyian!

Ez volt az a pillanat, amikor Anyu fölhívta Nándi bácsit, aki egy védett svéd csillagos házban élt, hogy csináljon valamit ezzel az elmebeteggel, ezzel a honvéd úkunokával, mert ez képes a nyilasokra hozni a nyilasokat, és a nővére, Olgica, aki menedéket nyújtott nekik, jogosan akarja kirúgni őket. Géza két napig nem beszélt. Ha enni kapott valamit, megette, de nem vetkőzött le, ágyba nem feküdt, székre nem ült. Hátát a falnak támasztva a szőnyegen kuporgott, és üres tekintettel bámult a semmibe. Olgica pillanatról pillanatra jobban gyűlölte, és Lili, az anyja úgy érezte, beleroppan abba a teherbe, amit a fia jelentett számára így.

Két nap múlva megjött a fölmentő telefon. Nándi bácsi azt üzenete, hogy Géza csomagoljon, ha van mit, és jelentkezzen a Lónyay utca 9-ben, a Collegium Emericánában, a dominikánus atyák fiúinternátusában, (ahol egy úgynevezett „Menekült Otthon” működik, ami egyedül maradt zsidó gyerekek álcázott búvóhelye), páter Mihalovics Vendelnél. Géza megcsókolta Anyut, hűgát és a kisöccsét, Koestler Jani bácsival és Janikával, az unokaöccsével kezét rázott, és kerülte Olgica tekintetét. Úgy ment el, hogy nagynénjének nem is köszönt, miközben tudta, hogy rohadt igazságtalan, mert Olgica az életét kockáztatja a Kálmán családért...

A kollégiumban semmiféle páternél nem jelentkezett, hanem egyenesen a srácokhoz ment. Sziasztok! Ti mind bujkáló zsidók vagytok? Pszt! - szólta rá egy magas, szőke, göndör hajú srác, akit, mint később kiderült, Kohner Pólónak hívtak.

Szóval mind, értette meg Géza.

Éppen, hogy nem mind. Él itt két igazi menekült család, mondta Pólo, a Szilágyiék és a Lakatosék. Mi többiek... hát mi igen.

Az internátusi szárny két emeletes volt, emeletenkint három lakással, minden lakás egy előszobából és két szobából állt, klozet minden emeleten a hátsó lépcsőházban. Minden szobában két emeletes vaságy volt pusztá matracokkal, egy vaskályha, semmi más. Ha a kályhába bedurrantottak, azon lehetett valamit főzni. Már aki szerzett valahonnan edényt, mert a papok egy tányért sem adtak. Két fölött asszony is volt a bujkálók között, kisgyerekek anyukái, az egyiknek egy, a másiknak három kicsi, hat éven aluli gyereke volt, de nem a két anyuka, hanem három tizenhat év körüli fiú volt a főnök. Afféle triumvirátus. Az egyik Kohner Pál, aztán egy Glück Andor és egy Weinberger Jóska nevű srác, akik Mátészalkáról együtt szöktek ki a gettóból, és tehervonat ütközőjén lógtak föl Pestre. A többi gyerek egyedül bujkált, volt közöttük egy hét éves lány is a három éves tesójával. Az is egyedül. Elvitték a szüleit.

Kell itt valakinél jelentkezni?

Nem kell, csak ne pofázd el senkinek, hogy itt dekkolni lehet, mert már nincs több hely. A dominikánus atyák leszarnak minket, nemhogy kaját, de még takarót sem adnak, viszont azt csinálunk, amit akarunk. Úgy élünk, ahogy tudunk, azt esszük, amit szerzünk, akkor gyűjtünk be a vaskályhába, ha tüzelőt lopunk.

Géza ekkor gondolt egy nagyot, és az *Ágoston Sütőde, Gyulaháza, Kossuth Lajos utca 10. cégtul.: Ágoston Tibor, alapított 1889* fejléccel ellátott papírra ráírta fölött írással, hogy Kálmán Géza. Gyulaházi Lakos, szül. Budapest, anyja neve Villányi Lili, ettől-és-ettől nálam áll alkalmazásban, mint pékipari tanuló stb. Ezt az igazolást a községi leventeparancsnok kérésére, levente igazolvány céljára állítottam ki. Aláírás: Ágoston Tibor. És a cég körpecsétje. A bujkáló zsidógyerekek álmélkodva nézték.

Ezután Géza vett egy bejelentőlapot, szabályosan kiállította és azzal együtt megkereste a kolostori épületszárnyban páter Mihalovics Vendelt. Bemutatta neki az Ágoston Sütőde féle igazolást, és elmondta, hogy székéren menekült a család, illetve édesanyja, húga és két öccse, mert édesapja katonatiszt, főhadnagy, amikor belekeveredtek a debreceni tankcsatába, és a lovak megvakultak, a székér fölborult, édesanyját és testvéreit egy német teherautó vette föl, és később őt is fölvette egy másik német katonai teherautó, és szerinte anyukája és testvérei itt vannak Budapesten, de nem tudja, hogy hol. A Keleti pályaudvaron más menekültektől hallotta, hogy itt, a Lónyay utcában, a dominikánusok kollégiumában működik egy Menekült Otthon, ő római katolikus, véletlenül a keresztlevele is nála van és a születési bizonyítványa is... ezért idejött, és kéri a páttert, fogadja be őt, amíg anyukáját meg nem találja.

És ki mondta neked az én nevemet?

Az a fiú Heves megye, Verpelétről. A Balikó Károly. Ő is menekült. (Volt Gézának egy osztálytársa az elemiben, a Balikó Károly, aki arra a kérdésre, hol született, összecsapta a bokáját, és vigyázz állásban azt kiáltotta: „Heves megye, Verpelét!”. A „hevesmegyeverpelét” ezért így, egy szóként maradt meg Géza emlékezetében.)

Mutasd azt keresztlevelet.

Kálmán Géza megmutatta. Meg a születési anyakönyvi kivonatát is. Ez a két „jó” papírja volt, mert mindkettőn föl volt tüntetve, hogy mindkét szülő vallása: római katolikus. Sőt, az is kiderült belőlük, hogy hatnapos korában keresztelték meg.

Te Pesten születél?

Igenis!

Hogy kerültél Gyulaházára?

Úgy, hogy odavalósiak vagyunk, de akkor apukámat fölhelyezték Budapestre.

És mi édesapád foglalkozása?

Vasutas.

A dolog hitelesnek látszott, bár Géza meg mert volna esküdni rá, hogy a páter tudja, hogy ő zsidó. Mindegy. Föl lett véve hivatalosan. Géza akkor előhúzta a kitöltött bejelentőlapot, és arra kérte Páter Mihalovics Vendelt, hogy írja alá, mert csak érvényes budapesti rendőrségi bejelentőlapra kaphatja meg a Menekült Igazolványát és az élelmiszer jegyeit.

A páter hosszan és tünődve tanulmányozta a szabályosan kitöltött bejelentőlapot, a keresztlevelet, az Ágoston Sütőde igazolását, Kálmán Gézát, és Géza ruházatát. Géza zsinóros Bocskai-télikabátot viselt, fején leventesapka volt, és a kabátot a derekán egy cserkészöv fogta össze, sárgaréz csattal, amin ott virított a cserkészliliom, és alatta félkörben a cserkészek jelszava volt olvasható: LÉGY RÉSEN! Géza ebben a szerelésben egészen magyarosan festett, mivel szőke volt és kékszemű (askenázi típus), nem ordított róla, hogy zsidó. A pap fürkészőn a szemébe nézett, Géza állta a tekintetét (magában a honvéd üknagyapjára és partizán édesapjára gondolt), aztán páter Mihalovics Vendel szó nélkül aláírta a bejelentőlapot a „szállásadó” rovatban. Egy szót sem kérdezett.

Köszönöm, mondta Géza. Laudetur Jésum Christus!

In aeternum, amen.

Géza most már a fejét merte volna tenni rá, hogy a pap mindent tud. Talán arra is rájött, hogy ő az, akit Rockenstein Nándi bácsi ajánlott be hozzá, lehet, hogy Nándi bácsi a nevét is megmondta. Mert a pap egy szót sem szólt arról, hova menjen, kinél jelentkezzen, hol keressen ágyat, hogy nem kap ágyneműt, de még kosztot sem, teljesen magának kell magáról gondoskodnia, ennek fejében szabad, mint a madár. Azt sem mondta, este hánykor van kapuzárás, mert hivatalos kapuzárás nem volt. Illetve a pátterek kilenckor bezárták ugyan a kaput, de föl lehetett csöngetni külön a kollégiumba, és a csöngő Kohner Póló szobájában szólt, ő nyitott kaput, ha meg volt beszélve.

Géza látta, hogy Kohner Pólónak van fényképezőgépe. Nem tudnál csinálni rólam így, levente sapkában, Bocskai-kabátban néhány igazolványképet, kérdezte tőle. Kohner Póló „civilben” dúsgazdag szülők gyereke volt, és valóban volt fényképezőgépe, még hozzá a legdrágább, legmodernebb Leica. És hozzá komplett fotólaboratórium. Boldogan csinálta meg a fényképet, örült, hogy részt vehet valamiben. Ilyen bátor zsidót nem látta még, mondta. Pedig egyszerű. Az üknagyapám negyvennyolcas honvéd volt, az apám meg partizán. A Titoékkel harcol a németek ellen: én nem lehetek gyáva, nevetett Géza.

Másnap elment a rendőrségre és szabályosan bejelentkezett. Onnan egyenesen a Bakács téri előljáróságra: ott adták a Menekült Igazolványt és az élelmiszerjegyeket. Sorban állás közben Géza elmesélte a történetét olyan hitelesen, hogy egy asszony aztán meg is hívta vasárnap ebédre, de Géza nem mert elmenni, félt, hogy olyan hosszú idő alatt kiesik a szerepéből, elég, ha csak egyszer elszólja magát. Hiszen ezek a menekültek vad antiszemita is lehetnek... Géza nem tudhatta. A fényképekre nem volt szükség, a Menekült Igazolvány nem volt fényképes.

Hétfőn fölkereste Kovacsicsékát, akik örömjongással fogadták, hogy megvan, jól van, nem bukott le. Géza elmesélt mindent, hogy milyen remek helyen van, milyen szabad, és milyen hamis iratokat szerzett.

És ezt mind te csináltad, és te találtad ki teljesen egyedül? - kérdezte Jóska nővére.

Igen, mondta Géza.

Ejha! - szólta Panni valahogy jelentőségteljesen, Géza legalábbis úgy érezte, de Panni nem folytatta. Kovacsics néni ellenben a viszontlátás örömeiben följajnlotta, hogy ha Géza el tud jönni, mindennap kap valami ebédet. Amíg nekünk van mit enni, te sem halsz éhen, ígérte.

Géza elmondta még, hogy szeretne szerezni egy levente igazolványt is, nem véletlenül fogalmazta meg úgy az Ágoston-féle igazolást, hogy azt a pék levente igazolvány céljára állította ki. Panni kérdésére elmondta, hogy úgy képzei, bemegy ezekkel a

papírokkal a Lónyai utcai református gimnáziumba, és megpróbálja megkeresni a gimnázium levante parancsnokát. De hogyan? kérdezte Panni, mit tudom én, mondta Géza, belépek a kapun, és majd meglátom, mi a helyzet. A többi attól függ. Nem lehet előre megtervezni valamit, amiről nem tudok semmit, ott helyben kell eldönteni, mit csináljak. Ez igen, mondta Panni. Géza azt kérdezte, volna-e kedve Jósának elkísérni őt a református gimnáziumba, és igazolni a meséjét azzal, hogy ő a pesti unokatestvére, de mielőtt Jóska válaszolhatott volna, Panni az öccse nevében már meg is ígérte. Persze, mi az hogy!

A gimnáziumban csak a portást találták, de az tudta, hol lakik a levante parancsnok, aki a tornatanár is volt egyben. Itt nem messze, a Ráday utcában. A levante parancsnok (egyúttal tornatanár) valóban ott lakott a második emeleten, egy udvari lakásban, de csak a konyháig engedte be őket. A konyha eszméletlenül bűdös volt, macskahúgy szag keveredett izzadságszaggal és a mosdatlanság szagával, mindez sárgarépa főzelék, pálinka és hideg cigarettafüst szaggal; a parancsnok szeme vörösen égett, borostás volt, másnapos és rosszkedvű. Nem értette, mi a francnak kell ilyenkor, amikor az oroszok már lövik a várost, levante igazolvány. Pont azért, kapott a szón Géza, mert akkor föl tetszik írni az én címemet is, és ha a levante szűkség lenne, én is kaphatnék behívót.

Mi a francnak lenne szükség ilyen kölykökre?! - mordult rá a parancsnok. Te nem vagy észnél! Örülj, hogy lyuk van a seggeden, és próbáld túlélni az ostromot...

De Gyulaházán is mi, levante ástuk a tankcsapdákat! Én is szeretnék hozzájárulni a haza védelméhez!

Akkor volt levante igazolványod is. Most hol van?

A másik csomagban, anyukámnál.

A tornatanár mintha azt morogta volna a foga között, hogy „hülye”, de ezt nem értették tisztán. Kiállította a levante igazolványt, beleragasztotta a Kohner Póló fotóját, és lepecsételte. Géza nevét és címét nem írta föl.

Tűnjetek a francba! - ezzel búcsúzott.

Szerintem begyulladt, mondta Jóska. Begyulladt, hogy valami nagy nyilasnak a gyerekei vagyunk, és ha nem állítja ki az igazolványt, följelentjük, úgyhogy jó volt az alakításod. Szerinted milyen színész lennék, kérdezte Géza. Azt hiszem, kimondott színészi tehetségem van, de ez kell az illegalitáshoz. Ha vége lesz a háborúnak, lehet, hogy színész leszek.

Panni kikérdezte a fiúkat, hogy sikerült a levante igazolvány beszerzése, minden részletre kíváncsi volt, aztán hosszan vizsgálta azt az „igazolást”, amit Géza kézírással írt és aláírt Ágoston Tibor gyulaházi pékmester nevében. Hány ilyen cégjelzéses papírod van még?

Tizenegy, mondta Géza.

És megvan még a bélyegző?

Meg hát, mondta Géza, még a bélyegző-párna is. Azt is elloptam.

És el tudnád hozni ezeket holnapra?

Persze, miért ne? Kellenek valakinek?

Kellhetnek... Te hogy tudsz ilyen felnőtt írással írni? - kérdezte még Panni.

Géza erről volt híres a suliban, mondta rögtön Jóska. Ha valamelyik srác nem merte az ellenőrzőjét a faterjával aláírni, Gézához hozta. Igen, mondta Géza is, ilyenkor egy papíron addig gyakoroltam az aláírást, amíg lendületből, mintha tényleg az én írásom lenne, alá nem tudtam írni a nevet. Mert mások azzal szúrják el, hogy aprólékosan le akarják másolni az írást, de az sohasem sikerül. Lendületből kell hamisítani!

Másnap Panni elvitte a fiúkat egy angyalföldi földszintes ház udvarába, ahol hátul fészker állt: egy használaton kívüli asztalos műhely. Ott dolgoztak a hamis irat gyártók. Jósának nem volt igazi munkája, ő összekötő lett, időnkint ő vitte el a kész igazolványokat a megadott címekre, de Géza kezűgyessége és íráshamisító képessége nagyon kellett a csapatnak. És Panni még Kohner Pólót is beszervezte, akihez néha Géza vagy Jóska elvitt egy-egy idegent, akiről a konspiráció szabályai szerint semmit nem tudtak, még a nevét sem, és igazolvány fényképet rendeltek róla Pólónál, aki boldog volt, hogy végre tehet valami hasznosat, és nem csak lapul, mint a patkány a csatornában. (Ezek Póló szavai.) A fotók negatívjaik elégették.

Géza csak néhány embert ismert, pedig sokan voltak. Azt tudta, hogy a Párduc egy illegális pártsejt embere, és a Mókus a lengyel futárok budapesti bázisának dolgozik. Párduc műszerész volt, a Mókus nyomdász. Pannit még Kovacsics bácsi szervezte be, és amíg Gézát Panni el nem vitte a műhelybe, erről az egésztől Jóska sem tudott.

Géza lett a Rigó, és a fedőneve Szemethy István, Jóska is két nevet kapott. Ő lett a Hentes, és a Végh Mihály. Minek kell két fedőnév, kérdezte Géza.

Mert ha én lebuknék, és - mondjuk - vallatnának, magyarázta Panni, először azt mondanám, hogy a te fedőneved Rigó. De ezzel nem elégednének meg, kíváncsiak lennének az igazi nevedre, és tovább vallatnának.

Vernének? - kérdezte Géza és megborzadt.

Naná! Mindenesetre valahogy kínoznának. Amikor már nem bírám, akkor köpnék, és azt mondanám, hogy a Rigó igazi neve Szemethy István. És akkor megnyugodnának. De mindenkinek ugyanazt kell tudnia, hogy ugyanazt vallhassák, ha sor kerül rá, de reméljük, nem kerül rá a sor.

Itt tartottak, amikor Jósával együtt lebuktak a Veszta Moziban. Bődületes marhaság volt! Valakinek, aki illegális munkát végez, hamis iratokat gyárt, akinek a munkájától és információitól más emberek élete függ, tilos szórakozásból, heccből, hülyülésből moziba járnia, és ezzel kockáztatni. Igaz, hogy ilyen munkát ritkán végeznek tizenkét-tizenhárom éves kölykök. Géza erre gondolt, amikor bevágták a menetbe, erre gondolt, amikor megálltak gyülekezni az óbudai zsinagóga előtt, a téren, és az a hír terjedt el, hogy ha összegyűlik a megfelelő számú fogoly, akkor átterelnek mindenkit a Bécsi útra a téglagyárba, és onnan indítják őket tovább hajnalban. Géza nem tudta, hányan lehetnek, de úgy érezte, több százan.

A *Dal a tűzpiros virágról* című finn filmet nézték meg, amire csak tizenhat éven felüliek mehettek be. Fogadjunk, hogy belógunk, mondta Jóska, és már ez is marhájó hecc volt, hogy megnéznék egy filmet tizenhat éven felülieknek, tizenhárom évesen. Jóska ment a pénztárhoz, ő volt a magasabb és ő látszott érettebbnek, minden sikerült, a jegyszedő néni sem fogott gyanút. Vagy már nem is figyeltek oda. Közeledett a karácsony, már erősen hallatszottak az orosz ágyúk, néha egy-egy belövés is rémítette a népet. Géza meg Jóska abban a szinte tudathasadásos állapotban várták a belövéseket, hogy egyrészt ösztönösen féltették az életüket, másrészt azonban minden robbanásnál boldogok voltak: jönnek az oroszok! Ut majd az igazság órája!

A film gyönyörű volt; szerelmes film, ők meg azért mégiscsak kiskamaszok, és a katarzis élményétől káprázva jöttek ki a nézőtérről, alig akarták elhinni, hogy a nyilasok razziaznak. Géppisztolyos srácok voltak, alig idősebbek náluk: tizenhat-húsz évesek, fekete egyenruhás pártszolgálatosok nyilaskeresztes karszalaggal. Csak a vezetőjük volt idősebb, olyan harminc év körüli százados, katona egyenruhában, de ő is nyilas karszalagot viselt.

Minden férfi a falhoz! Kezeket föl! Razzia! A nők elmehetnek! Gézáék természetesen a nők között osontak kifelé, de észrevették őket. Hé, kölkök! Ti lányok vagytok?!

Nem, de mi gyerekek vagyunk, pofázott vissza Jóska.

Amikor belógtatok, nem voltatok gyerekek? Akkor tizenhat éven fölüliek voltatok?! Nyomás a falhoz! Kezeket föl, mint a többiek! Na, gyerünk, elő az igazolványokat! Hogy hívnak? Az egyik pártszolgálatos suhanc vezette az igazoltatást: mindenkit letegezett. Öreg embert is, aki nagyapja lehetett volna. Az iratokat a tisztnek adta, aki szó nélkül átnézte és visszaadta őket. Aztán csak a fejével intett. Ezt balra, azt jobbra. Géza látta, hogy jobbra küldi az igazolvány nélkülieket, a - korukból láthatóan - katonaszökevényeket és a zsidókat. Mert nem ő volt az egyetlen.

Jóskát simán elengedték, pedig csak egy fényképes BSZKRT diákbérlet volt nála. Na, tűnj el! Hát te, kispofám?

Géza magabiztosan szedte elő a papírjait. Először a levante igazolványát, de egy brifflapban hordott mindent. Előkerült a Menekült igazolványa, a bejelentője, az élelmiszerjegyei, de még a keresztlevele is. Ez baj volt. A levante igazolvány untig elég lett volna. A fiatal srác egymás után bányászta elő az igazolványait a levéltárcából, és adta tovább a tisztnek, aki minden újabb papír után egyre gyanakvóbb képpel tekintett föl.

Ez mi?

Ez a Menekült igazolványom, mert Gyulaházáról menekültünk, csak elvesztettem a szüleimet - mondta Géza izes tiszántúli tájszólással, melyet egy hónap alatt lesett el a mátészalkai Glück Andortól és Weinberger Jóskától.

Engedjék el, ő a barátom! Tényleg menekült, nálunk lakik! Jóska a legnagyobb ökörséget csinálta. Fél perce mondta be a címét: Wekerle Sándor utca 17. Gézának meg minden igazolványán ott virított a Collegium Americana címe: Lónyai utca 9.

Tűnj el, míg nem késő! - mondta a százados Jóskának. - Mi ez a sok papír? Keresztlevél... születési bizonyítvány... istenvalaga... Gyulaházi vagy? Akkor hogy-hogy Pesten születettél?

Apukám vasúti tiszt, akkor éppen Pestre helyezték. Aztán hazamentünk...

Ez hogy tudja nyomni a rizsát! Mint egy igazi zsidó... És miért hordod magadnál az összes élelmiszerjegyedet?

Mert Menekült Otthonban lakom! És ha ellopják...?

Ez a bejelentőlapja... lakásod?

A Collegium Americana. Kilencedik kerület, Lónyay utca 9.

Szóval nem a haveroddal laksz? Mit is mondott az a kölyök? Wekerle-telep? Hol van az a másik?

Már meglógott...

Minek hurcolsz magaddal ennyi igazolványt?

Mert bujkáló zsidó!

Géza dallamosan fölkacagott. Én, zsidó??? Nahát, sok mindennek néztek már, na de zsidónak!!! Röhögő görcsöt kapok... A dominikánusok Menekült Otthonában lakom, tessék fölhívni páter Mihalovics Vendel atyát, ő majd igazol! Gyulaházáról menekültünk. De belekeveredtünk a debreceni páncélos ütközetbe, megbokrosodtak a lovaink, a szekerünk fölborult, édesanyámat meg a testvéreimet fölvette egy német katonai teherautó, engem...

Kuss! Becsukni a hadova-ládát! Ez úgy hazudik, mintha könyvből olvasná, és még bohóckodik is hozzá. Told le a gatyádat!

A mozi előterében röhögés hallatszott, és Géza megkönnyebbült.

Na, mi lesz? Szégyenlős vagy? Itt nincsenek spinék!

Géza csak játszott a szegénylőst, mert tudta, hogy győzött. Ezek azt hiszik, hogy aki nincs körülmételve, az nem zsidó. Így is történt. Na jó, mondta a tiszt és visszaadta az igazolványait. Elmehetsz!

De akkor odajött egy százkilós sertés, az sem lehetett több húsz évesnél, és azt mondta a tisztnek, hogy százados testvér, azért mert nincs körülmételve, még lehet zsidó. Sokan már régóta nem metéltetik körül a kölkeiket, mert be vannak kokszolva.

De ki vagy művelve! - mondta a tiszt, és a hangján Géza érezte, hogy ez nem nyilas. De azt is, nem számíthat rá. Ez fél.

Muszáj - vigyorgott a sertés. Magyarázatul hozzátette: ők a faterjával elhatározták, hogy kiirtanak minden zsidó férget, mint a csótányokat. Szóval te gyulaházi vagy. Géza bólintott. Golyó - mondta a sertés az egyik nyikhajnak, gyere ide! Te kisvárdai vagy.

Igen, miért?

Ez a gyerek azt mondja, gyulaházi, de szerintem hazudik.

Meglátjuk. Jártál Kisvárdán?

Persze.

Milyen messze van oda Gyulaháza?

Olyan... tíz kilométernyire. Géza blöffölt, de ez bejött.

Ja. És melyik falun kell átmenni? Mi van Kisvárdá és Gyulaháza között? Géza előtt elsötétült a világ. Térkép!!! Istenem, ezen lebukni...!

Szóval... meg is lehet kerülni...

De már csattant is a pofon, és éppen a tisztól kapta, akitől nem számított rá. Valószínűleg azért, mert a tiszt maradt a hülye a kamaszok előtt, és a sertésnek igaza lett.

Takarodj a többi közé!

Géza még hallotta tovább a diskurzust: Tényleg van falu Kisvárdá és Gyulaháza között? Van. Anarcs

Anarcs. Géza ezt nem felejtette el soha többé.

Az óbudai zsinagóga előtti téren sötét volt és hideg. Micsoda istenverte baromság! dühöngött Géza magában. Azért van itt, mert zsidó. Ennek semmi értelme! Amikor dolga van! Hamis iratokat kell gyártania. Emberek életét kell megmentenie! Átkozott barmok. Ha tudnák, kicsoda ő! Nemcsak igazi ellenálló, de negyvennyolcas honvéd úkunokája, partizán apa fia! És azért fogják kinyírni, mert zsidó. Hát ilyen nincs. Meg kell szökni!

Körülnézett. Nyolcan voltak. A tiszt, és hét pártszolgálatos, akik biztos csak a levanten tanultak löni, vagy valami nyilaspárti lőtéren. Ha célzott lövésről van szó, az a tiszt az egyetlen profi. Ötnél van géppisztoly: a tiszté, és négy suhancé. A maradéknak karabélyá van, ötlövetű. Ezt Géza ismerte, valaki behozott egy ilyen a műhelybe, és elmagyarázta, hogy működik. Őt töltény van benne, de nem lehet tárat cserélni, egyenként kell belerakni az öt töltényt. Marokfegyvere, pisztolya csak a tisztnek van. És a géppisztolyokhoz póttárat egyiknél sem látott, tehát ha egyszer kilövi a tárat, akkor slussz-passz. Nincs több muníció. Ha megfelelő helyzetbe kerül, nem reménytelen, de csak addig, amíg itt vannak. A téglagyárból már nem lehet szökni; Géza ismerte a terepet: óbudai volt. És sötét volt az elsötétítés miatt: nem égtek az utcai lámpák.

Van esély...

Akkor megszólította egy lány. Azzal kezdte: kisfiú, Géza vérig volt sértve, de nem mutatta. Majd meglátja ez a spiné, gondolta, milyen „kisfiú” vagyok...! Annyi idős lehetett, mint az unokanővére, Sára, azonnal őt juttatta eszébe, istenem, mi lehet Sárával? Biztos gázkamrába lökték és elégették. (Sára abban a pillanatban egy német lőszergyárban dolgozott rabruhában és kopaszra nyírva, s örült, hogy melegben lehet, mert a műhelyt fűtötték. És elment a háta mögött Hannelore, egy német munkásasszony, és lopva megsimogatta a kopasz fejét. Később azt mondta erről Sára, hogy a német munkásasszonyoktól néha egy kis kenyérhéjat vagy egy

sült krumplit is kaptak, de nem ez volt a fontos. Ezekről a titkos simogatásoktól, ezektől lehetett túlélni.) A lány szép, barna zsidólány volt, nem olyan sápadt szőke germán-típus, mint ő, mint Géza. Téged honnan hoztak, azt kérdezte.

A moziból. A lány megsértődött, egyszerűen nem hitte el, mintha Géza azt mondta volna: a holdról.

Most mit bámulsz? Nem hiszed?! Miért? Marha jó film volt, tizenhat éven fölülieknek.

Te már elmúltál tizenhat...?

Dehogy! Épp az volt benne a zrí! Belógtunk.

Te zsidó vagy?

Nem. Huszárcapitány...

Hogy-hogy nem hordod a sárga csillagot?

Én már júniusban letéptem. Illegálisba vonultam. És most is meg fogok szökni. Gyere velem!

Őrült vagy... agyonlőnek!

Ha nem szökünk meg, biztos. Vagy bevágnak a gázkamrába, és utána elégetnek.

Ez nem igaz, ezt már hallottam máshol is, de ez hazugság! Dolgozni visznek!

Hülye vagy, nagylány? Hetvenéves öregeket, négyéves gyerekeket meg pólyásokat? Elhallgatták előlünk, hogy ne legyen pánik. Hogy mindenki engedelmesen masírozzon be a gázkamrába, abban a reményben, hogy ha betart minden rendeletet meg utasítást, megúshatja. Hát tudd meg: nem úszhatjuk meg! Csak aki megszökik!

Kuss legyen ott, hé!

Te kis ringyó, szétfelvőm az agyad, ha nem fogod be a pofád!

Várj még, testvér, előbb megkúrom...

Te itt nem kúrsz meg senkit, bazdmeg, ez nem kupleráj, ez háború!

Állati jó dumájuk van, mi? - súgta Géza hangtalanul.

Ne beszélj...! - könyörgött a lány.

Te kezdted... Mit akartál?

Hogy honnan hoztak... Hogy találkoztál-e valakivel... az anyukámmal...

Kiderült, hogy lehet olyan hangtalanul beszélgetni, hogy még a mellettük álló se hallja. Meg kell szöknöm, mondta Géza. Én nem lehetek gyáva! Az én úkapám negyvennyolcas honvéd volt. A szabadságharcban. Egy század németet lekasztolt egymaga! Az apám meg partizán a Tito seregében. Ha én szökök, te is fuss, de az ellenkező irányba, mert akkor velem lesznek elfoglalva és rád nem figyelnek.

Hallgassatok az Isten szerelmére, mindjárt közénk lönek, sziszegte a foga között mellettük egy pasas. Géza már csak a száját mozgatta hang nélkül: A Kálvin téren találkozunk a református templom lépcsőjénél.

Nem értem, lehelte a lány.

Kál-vin tér. Re-for-má-tus temp-lom... El-búj-tat-lak! Onnan már csak egy hosszú köpés a Lónyay utca 9., gondolta Géza. Ha nincs szabad ágy, akkor ő a padlón alszik, a kabátján. Egyszerűen tetszett neki a lány. Tudta, hogy hülyeség, ő a nyáron múlt tizenkettő, ez még talán tizenhat éves is lehet... Nem akarom feleségül venni, vitatkozott magával, meg akarom menteni az életét.

Valahonnan újabb csoportot hoztak. Géza figyelt, várta, amíg a kísérők elmennek, de még nem nyugszik le az embertömeg. A nyolc nyilas őt még csizmaorral, puskatussal rendezte a sorokat. A tiszt a tér túloldalán volt, a lehető legtávolabb, és Géza tőle tartott legjobban, azt gondolta, egyedül ő tud célozni.

Akkor nem jutott eszébe, később sokat gondolt rá: hogyan lehetett az, hogy nem félt. Tudta, hogy löni fognak utána. De eszébe sem jutott, hogy eltalálhatják.

Az emberek között kisiklott a tömeg szélére, hajlékonyan, akár a kígyó. Egyszerre ott volt. A hülye zsidók úgy álltak összebújva, mint a birkanyáj. Mintha egy kötéllel lettek volna összefogva. Pedig egyetlen nyilas sem volt ott az egész szakaszon. Jobbra és balra legalább húsz méterre senki. És a házak a tér túloldalán talán nyolc-tíz méternyire. Még el kellett oldalaznia jobb felé legalább tíz métert, hogy az utca torkolatával szembe kerüljön. Csakhogy így egészen megközelítette az egyik őrt. Merre néz? Erre, arra? A nyilas lassan megindult feléje, de nem nézett rá. A többiek feje fölött arra nézett, ahol az újakat lökdösték még be a tömegbe, hogy ne lógnak ki. A nyilas jött. Géza tudta, ha vár, mindjárt mellé ér.

Fusson?

Nem. Várt. Befelé fordult, a többiek felé.

A nyilas lassan elhaladt mögötte.

Még pár lépés, és a nyilas már néhány méterrel balra volt tőle, és háttal állt neki, és a túloldalra nézett.

Most!

Elérte az utcasarkot, eltűnt a ház mögött, és nem történt semmi. Őrület! Így semmi értelme... Óvatosan vissza a sarokig. Akkor elordította magát.

Fussatok! Meneküljeteeeeek! Ahányan, annyifeléééé!!!

Úristen, micsoda dilettánsok!

Egy örökkévalóság volt, amíg a nyilasok föleszméltek, amíg eldördült az első lövés. De aztán ropogtak a géppisztolyok, nyomták a sorozatokat, föluggattak a karabélyok. Szöges bakancsos futólépések a háta mögött.

Ez az! Ha az örököt sikerült maga után csalogatni, akkor a foglyokat nem őrzi senki... vagy csak nagyon kevesen...

Befordult az első sarkon jobbra. A kerítés végénél volt egy alacsony luk (isteni mázli volt Óbuda, ahol fölnőtt, ahol szinte minden követ ismert), átbújt a lukon, be a kertbe, lehasalt a sötétben egy lucskos virágágyasba, ahol már csak korhadt karókat hagyott a közeledő tél. Elrohantak mellette, legalább hárman. Két géppisztolyos, egy puskával. És lőttek, csak úgy bele a sötétbe, a vakvilágba, azt sem tudták, mire lönek. Csattogtak a bakancsok. Aztán semmi. Süket csönd.

Nem is jöttek vissza, vagyis biztos, hogy fölhagytak az üldözésével és visszamentek, de nem ezen az utcán.

Géza érezte, hogy a kabátja átnedvesedik, a hideg víz már a bőrét érte. Még mindig semmi. Fegyverropogást kellett volna hallania, menekülőknak kellett volna elrohannia előtte az utcán nyomukban az ordító, lövöldöző örökkel, a poruljárt nyilasokkal, akik a sok száz ember közül csak alig néhányat, tízet, húszat, harmincat tudnak lelőni, a többi szétspriccel az elsötétített városban, akár a gránát robbanása után a repeszek, a városban, a házdzsungelben, ahol minden kapualj, utcasarok, pinceablak, beszögellés menedék, ahol mindenki ismer valahol legalább egy alakit, egy emberi lényt, akiből nem lett vadállat ebben a nyilas őrületben, ebben a tébolyult haláltáncban, aki menedéket ad, ha másért nem, hát azért, mert már lövik a várost az oroszok... de semmi...

Semmi. Semmi.

És akkor odaért hozzá a térről valami hang. Emberi hang. Ordibálás. Férfi ordibálás. Pattogó parancsok és hosszabb szövegek, alighanem káromkodások. Ez az! Most rendezik a soraikat, egymást szidják, hogy melyik balfaszága miatt lóghatott meg az a

zsidókölők, akkor hát megmenekült, és egyszerre iszonyúan fáradtnak érezte magát, nem bírt mozdulni, arra gondolt, hogy kis győzelem, nagy vereség. Mert jó, hogy ő meglógott, de ez a gyáva banda nem bírta fölfogni, hogy itt a pillanat, ő megteremtette nekik az esélyt, valószínűleg az egyetlen, a legutolsó esélyt, amikor meglóghattak volna... Ezeket most már ellenállás nélkül hajtják végig az országutakon az egyre keményedő hidegben Auschwitzig, vagy isten tudja meddig, amíg a meneteléstől el nem hullanak, amíg a nyilasok meg nem unják a játékot, és halomra nem lövik az egész bandát...

Föltápaszkodott. Szerencsére a hideg nedvesség átjárta a ruháit, ha a hideg nem ösztökéli, elaludt volna hajnalig. Most akkor haza, a kollégiumba, Kovacsicsékhoz már nem mehet, késő van... és akkor megdördült az első sortűz. Nem is volt igazi sortűz, csak olyan sortűzféle, sortűzecske, talán három puskalövést hallott, aztán csönd. Aztán valami ordítás, és egy újabb dörrenés. Meg kell nézni.

Ne menj vissza, te barom, meglátnak, lelőnek... örülj, hogy szabad vagy, ne menj vissza, nem csak a te tyúkszaros életedről van szó, holnap ki írja meg az igazolványokat, ki kanyarítja oda a polgármester, a főjegyző, a rendőrkapitány aláírását lendületből... nem... egy honvéd szabadságharcos ükunokája, egy partizán apa fia nem oldaloghat el csak úgy... neki tudnia kell, mi történt, kell a tanú, be kell számolnia...

Sőt: el kell számolnia. Mi lett az ára az ő életének...

Visszasurrant. A saroknál beállt a ház árnyékába, földszintes ház volt, a lakók nyilván tudták, mi történik az ablakuk alatt, de nem mutatkoztak. Nem szűrődött ki se hang, se fény, akár Olgica néni lakásából. Óvatosan kihajolt.

Egy öregember arcát világították meg a lámpák, aztán, a torkolattűzek lobbanása, dörrenés, és az arc eltűnt a sötétben.

Sorban álltak a zsidók. Két nyilas világított zseblámpával a következő arcába, hárman lötték a sortűzet. Ahogy a szeme hozzászokott a ködhez és a téren derengő homályhoz, Géza megszámolta: huszonhárom alak még állt, tizenhat már összeesett: úgy feküdtek ott, mint egyenlő távolságban rakott rongykupacok, a sor a még álló halálraítéltekkel folytatódott. Vagyis összesen harminckilencet.

Tizedelés. Nem kellett hozzá nagy fantázia, akkoriban a gyerekek esze is erre a srófra járt: benne volt a levegőben. Akkor hát körülbelül négyszázan lehettek... Ha hallgatnak rá, ha futnak, nem igaz, hogy harminckilencnek meg kellett volna halnia. Ezek az önjelölt, hűgös pelenkájú hadfiak nem bírtak volna eltalálni harminckilencet. Ezen a terepen! Sötétben!

Nem tudott elmozdulni. A kivégzőosztag lépett egyet, a következő arcát világították meg a zseblámpával, egy lisztféhev idős asszonyarc fénylett az éjszakában, mint jeges téli égen a telihold. A három kivégző jobbra lépett, megálltak a megvilágított arccal szemben, tűz! - kiáltott egy mutáló kamaszhang, fölcsapott a torkolattűz, a megvilágított asszonyarc véresen szétfröccsent, de ez csak egy tizedmásodpercig látszott, mert az áldozat elzuhant, bele a fekete sötétbe, mindez némán, mert a sortűz hangja csak most ért oda: eldördültek a fegyverek, és a két világító ember arrább lépett, s a lámpa fényét a következő arcra irányította. Kislány volt. Nem az a kislány, fiatalabb, talán Gézával egyidős. Az arckifejezése innen nem volt látható. Megisméltődött az előbbi: torkolattűz, egy másodpercig a szétfröccsenő gyerekarc, sötét... aztán a dörrenés. A következő fiatalember volt. Géza úgy látta, nem zsidó; katonaszökevény.

Menj el, mondta magának. Tűnés a francba, Kálmán, ez önkínzás! Hiába vagy olyan nagy hős, ebbe becsavarodsz. Sokkot kapsz. Erről fogsz álmodni minden éjszaka, halálodig...

Nem bírt mozdulni. Végigvárta a sort, mind a huszonháromat. A lányra volt kíváncsi, de őt nem látta. Pedig lehetetlen, hogy ne lett volna köztük, hiszen dumáltak. Rájuk is ordítottak, hogy kuss. Biztos, hogy a lánnyal kezdték... ott fekszik a földön: ő a legelső rongykupac.

A kivégzés őt nyilast vett igénybe a nyolcból. A maradék embertömegre csak három ór vigyázott, azok közül is kettő a nyakát nyújtogatta a kivégzők felé, de köztük volt a százados is, az egyetlen igazi katona, aki nem volt kíváncsi a kivégzésre, a foglyok sötét tömbjét figyelte, van-e valami mozgás.

Nem volt.

Megdermesztette őket a rémület. Amikor összeesett az utolsó is, Géza ellökte magát a ház falától. Megkönnyebbült moraj szállt föl a térről - ettől Géza hátán futkosott a hideg. Ezek azt hiszik, vége, hogy harminckilenc társuk élete árán megúszták. A barmok! A szerencsétlen nyomorultak!...

Vacogott a foga, mire hazaért; a fiúk (Póló, Glück Andor, meg Weinberger Jóska) látták, hogy sáros, át van nedvesedve, és hogy kivan. Idegileg. Nem kérdeztek semmit. Levetkőztették, szárazat adtak rá, forró, keserű teát kapott, cukor nem volt soha, csoda, hogy egyáltalán tea volt. Amikor kicsit magához tért, átment a kolostor-szárnyba, és nagyon szépen megkérte a kapus frátert, hogy telefonálhasson. Xavér fráter volt szolgálatban, a rendesebbik kapus; a másik kettő, Szervác fráter meg egy harmadik, akinek nem tudta a nevét, nem engedték volna telefonálni. Kovacsicsékát hívta.

Élsz, megvagy, hogy vagy, hol vagy? - kérdezte Panni egy szuszra, jól vagyok, itt vagyok a kollégiumban. Szörnyen izgulunk érted... hogy engedtek el? Vagy meglógtál? Hogy tudtál meglógni? - Panni boldog volt, hogy megkerült, hogy él... Sírt, nevetett.

Egy negyvennyolcas honvéd ükunokájáért nem kell izgulni. Nincs az a helyzet, amiből ki ne vágná magát! Sziasztok, majd jövök. Nem mert hosszan beszélni. Fölhívta még gyorsan az anyjékat, Olgica vette föl, ő szinte csodálkozott magán, mennyire elmúlt minden haragja, s szégyellte már az egész cirkuszt, bocsánatot is kért, de Olgica félreértette, azt hitte, Gézának lelke van, mert hogy holnap már Szenteste lesz, a szeretet ünnepe... De nem, Olgica néni, egyszerűen beláttam, hogy úgysem tetszene megérteni, hogy egy negyvennyolcas honvéd unokája miért nem lapulhat, szóval bocsánatot kérek, és tessék adni az Anyut!

Vége beszélhetett az anyjával, boldog karácsonyt kívánt, Lili bögött, és azt mondta, hogy imádkozzanak, és könyörögjenek a szent Szűzhöz, hogy oltalmazza meg őket, jól van, Anyukám, mondta Géza idegesen, majd imádkozom, én rendben vagyok, miattam ne izgulj, csak Te vigyázz magadra meg a kicsikre, istenem, mindig attól félek, hogy Veletek történik valami, és nem lehetek ott... Add Laci! Elment? Hová?! Ja, jön? Jó! Hát akkor ne add, csak hallgass rá, ő egy vagány pali, ha valaki meg tud védeni, az ő... csókolom, ezer puszi, nagyon boldog ünnepeket, ha bombáznak vagy ágyúznak, menjetek le a pincébe, és ne majrézzatok, már itt vannak a ruszkiak, mindenki jobban fél tőlük, mint a nyilasoktól... holnap nem tudlak hívni, azért hívtalak ma, de már abba kell hagynom...

Megkönnyebbült, amikor letette, és szégyellte ezt is, pedig tudta, hogy nem az Anyu az oka, hanem Olgica, aki nyilván ott áll mögötte, mint egy fegyőr vagy inkább Olga anya, apáca-rendfőnöksasszony... Mindegy. Jobb itt karácsonyozni a srácokkal a kolezsben, igaz, hogy zavaros lesz, mert a katolikus karácsonyt is meg fogják ünnepelni, karácsonyfával: sok a kikeresztelkedett zsidó, mások számára meg egyszerűen hagyomány; de a Hanukát, a nyolc napig égő mécsolaj ünnepét, a zsidó karácsonyt is... ott egye a fene, csak legyen valami kaja...

Volt valami kaja. Valaki több friss kékilós kenyérhez jutott, és bedobta közösbe, másvalaki szerzett három negyedkilós margarint, a két Anyuka csodálatos dolgokat vásárolt elő, csokoládét és kompótot, Géza el sem bírta képzelni, honnan bűvészkedtek ide, például, egy kiló valódi szaloncukrot, de volt, ott volt, lehetett zabálni belőle és a karácsonyfán, ami közönséges erdei fenyő volt, három vastag kocsisgyertya égett, és a Glück Andor, isten tudja honnan, mebugázott egy darab valódi, békebeli csillagszórót: ez volt az est fénypontja, aztán énekeltek; Mennyből az angyal, Kirie, kirie kisdedecske... a Csendes éjt, persze németül: Stille Nacht, heilige

Nacht (mért van az, hogy minden zsidó folyékonyan beszél németül, a halálos ellensége nyelvén) alles schläft, eins am Wacht... Litván Samu, aki kívülről tudta Shakespeare Hamletjét és a Lear királyt, és első taktustól az utolsóig, áriákkal és zenekari részekkel végig bírta énekelni a Carment, a Rigolettót, a Varázsfuvolát, a Bohéméletet, Beethoven ötödik szimfóniáját, és Mozarttól az Egy kis éji zenét (azt mondta, karmesternek készül, de nem volt idősebb, mint Géza), szerencsére elkezdte a Kiskarácsony, nagykarácsony-t, valamit, amit végre Géza is szeretett, meg a Sír a Jézus kiscsizmájá-t, erről vagy nem erről, mindegy, eszébe jutott a nagylány ott a téren, aki nem akart, vagyis nem mert szökni...

Hirtelen szörnyű lelkiismeretfurdalása támadt: harminckilenc ember haláláért felelős, és bőgni kezdett, igen, ő, a hős negyvennyolcas, (mindenki azt hitte, hogy anyukáját félti, és rettenetesen magányos), az egyik itteni „anyuka”, a Rozi néni, azt mondta, hogy ha Géza édesanyjának... hm...; zavarba jött, szóval, ha baja esnék... Őrá számíthat - nagyszerű! - miatta halt meg harminckilenc ártatlan... - harminckilenc ártatlan ember halálába került az ő élete (vagy nem. Vagy harminckilenc fogolyának adta meg a sanszot élete kockáztatásával, hogy télachot vegyenek, százan százfelé fussanak, de nem mertek kockáztatni, gyávák voltak, és a tetű gyávaságukkal ők gyilkoltatták meg közösen harminckilenc társukat).

De a kép...

A kép: a fekete éjszakában ezüst teliholdként világító halottsápadt arcok, a véresen szétfröccsenő arcok; az egész iszonyat ütemes ismétlődése, a gyilkológépezet monotóniája: az a kép... azzal fog álmodni, amíg él. És igenis bög, és mindenki le van okádva, és igenis sajnálja a lányt, nem, nem is sajnálja: fáj. Fáj a halála. Nagyon fáj!

Elképzelte, ahogy a Jóisten magához veszi őket, ahogy magához öleli őket, egy jóságos, fehér szakállú Mikulásbácsi-Gulliver, aki szeretettel keblére öleli a mennyországba megtért szenvedőket, a kifáradottakat, a megalázottakat, egyszerre mind a harminckilencet, akik olyan kicsik Hozzá képest, akár a liliputiak; négyet bírt elképzelni az áldozatok közül, a nagylányt, a kislányt, az öreg nénit és a katonaszökevényt; és akkor megkísértette a Sátán, mert egyszerre úgy látta, hogy a Jóisten, ez a Mikulásbácsi-Gulliver, ez a liliputiak feje fölött cinkosan rákacsint, mert ez az öregúr egy nagyon álságos, kétszínű alak ám, mert ha valaki, hát ő megakadályozhatta volna, ő kicsavarhatta volna a gyilkosok kezéből a fegyvert, mert ő tudta előre, mert mindentudó; a Hitler megfojthatta volna a bölcsőben, ha már véletlenül elnézte, és hagyta megszületni, mert ő mindenható... vagy nem igaz semmi, és legfőképp az nem igaz, hogy ő a jó Isten...

De aztán megrémült magától és elhessegette a szörnyű, Sátán sugallta szentségtelen gondolatokat, inkább belemerült az énekbe, még ha németül énekeltek is a hülye zsidók

Schlaf in himmlische Ru-uh´ -

Schla-af in himmlische Ruh´ ...